

Бубнова Т. О., студент ННІ № 4 НАВС
ДЕЯКІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ НЕОБХІДНОЇ
ОБОРОНИ ТА ПЕРЕВИЩЕННЯ ЇЇ МЕЖ

Необхідна оборона може бути правомірним, суспільно корисним вчинком лише при дотриманні встановлених для неї меж. Процес здійснення особою захисних дій при необхідній обороні характеризується відповідними критеріями правомірності, які забезпечують суспільну корисність (соціальну допустимість) заподіяної шкоди особі, що посягає. На практиці необхідна оборона є достатньо складним за процедурою здійснення правомірним вчинком і розглядається правоохоронними та судовими органами індивідуально у кожному конкретному випадку її застосування. Тому визначення загальних (основних) критеріїв правомірності захисних дій особи при необхідній обороні є важливим для науки кримінального права України питанням.

Необхідну оборону розглядають як засіб фактичного впливу на іншу особу, і, як правило, пов'язують його використання зі злочинними посяганнями на особу, її життя та здоров'я, а також власність.

Об'єктивною стороною вбивства при перевищенні меж необхідної оборони є умисне позбавлення життя того, хто посягає, з метою захисту інтересів чи прав особи, яка захищається, або іншої особи, інтересів суспільства або держави від суспільно небезпечного посягання, коли спричинення такого результату явно не відповідає небезпечності посягання чи обстановці захисту. Об'єктивною стороною вбивства при перевищенні заходів, необхідних для затримання злочинця, є умисне позбавлення життя особи, яка вчинила злочин, під час дій, спрямованих на її затримання і доставляння до відповідних органів влади, коли спричинення смерті не відповідає небезпечності посягання або обстановці затримання злочинця.

Щоб встановити наявність чи відсутність ознак перевищення меж необхідної оборони, слідство і суд повинні врахувати не лише відповідність чи невідповідність зняряддя захисту і нападу, але і характер небезпеки, що загрожувала особі, яка захищалася, обставини, що могли вплинути на

реальне співвідношення сил нападників і тих, хто захищався, а також місце і час, раптовість нападу, неготовність до його відбиття, кількість нападників і тих, хто захищається, їх фізичні дані (вік, стать, інвалідність, стан здоров'я) та інші обставини. Лише за наявності стану необхідної оборони можна зробити висновок, чи перевищила особа її межі чи ні.

Застосування в практиці приписів закону про кримінальну відповідальність часто утруднюється тим, що в диспозиції статті КК часто відсутня однозначна вказівка на форму вини, з якою може бути вчинений той чи інший злочин. Щодо діянь, які визнаються починами протягом століть, такі питання виникають украй рідко, але видаються складними при закріпленні в КК України нових складів починів. В науці кримінального права запропоновані такі підходи до вирішення цього питання: 1) в ряді випадків саме описання почину свідчить про форму вини, з якою вони можуть бути вчинені; 2) на умисний характер почину можуть вказувати такі способи його вчинення, як, насильство, обман, загроза; 3) як правило, про умисел свідчить повторне вчинення однорідного діяння; 4) про умисел можуть свідчити такі ознаки суб'єктивної сторони, як мотив, мета, завідомість тощо [1, с. 133].

Щодо злочинів зі змішаною формою вчинення, які прирівнюються до умисних, то окремі науковці стверджують, що використання методу встановлення вини щодо наслідків (антисоціальних наслідків і суспільно небезпечного результату в залежності від конструкції об'єктивної сторони основного складу складного злочину) при обґрунтуванні змішаної форми вини знімає аргумент прихильників заперечення даної форми вини, які вважають, що її визнання означало б розрив єдиного психічного процесу, що становить зміст тієї чи іншої форми вини, на дві частини (умисел до дії і необережність до наслідків), кожній з яких надано самостійне значення. Бо, незважаючи на те, що складні делікти складаються як би з двох частин - основного складу і кваліфікованого, все одно в результаті настання кваліфікованого наслідки діяння як з об'єктивною, так і з суб'єктивною стороною залишається єдиним і неподільним злочином [2].

Правильне визначення основних критеріїв правомірності захисних дій особи при необхідній обороні має важливе значення для процесу оцінки правоохоронними та судовими органами дотримання особою, що захищається, меж необхідної оборони в правозастосовній практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дагель П.С. Субъективная сторона преступления и ее установление У П.С. Дагель. Д.П. Котов. - Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та. 1974.-243 с.

2. Шевченко Є.В. До питання змісту і співвідношення понять «змішана», «подвійна» і «складна форма вини» в кримінальному праві [Електронний ресурс] / Є.В. Шевченко // Проблеми законності. 2011. - № 115. - Режим доступу : <http://cyberleninka.m/artide/n/kvoprosu-soderzhaniya-i-sootnosheniya-ponyatiy-smeshannaya-dvoynaya-i-slozhnaya-forma-vmy-v-ugolovnom-prave-l>